

O przyszłości przestrzeni województwa śląskiego

13 września br. w Uniwersytecie Ekonomicznym w Katowicach przedstawiono wyniki projektu „Scenariusze 2050 – Wyzwania zrównoważonego użytkowania terenu na przykładzie województwa śląskiego”. Zaprezentowano scenariusze przyszłego zagospodarowania i użytkowania terenów w województwie śląskim oraz rekomendacje do prowadzenia polityki przestrzennej na różnych poziomach sprawowania władzy samorządowej. Liderami merytorycznymi prac były zespoły Głównego Instytutu Górnictwa, Politechniki Śląskiej oraz Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Natomiast w licznych spotkaniach eksperckich i konsultacyjnych brali udział reprezentanci wielu instytucji naukowych, administracji publicznej, gospodarki i sektora obywatelskiego.

„Analizowaliśmy tendencje i trendy globalne, które będą wywierały wpływ na zachowania użytkowników przestrzeni województwa.” – opisuje kierujący pracami dr Leszek Trząski z GIG. „Innymi słowy definiowaliśmy jak to, co przyniesie nam przyszłość: zmiany technologiczne, oczekiwania społeczne, relacje polityczne, stan gospodarki, presje środowiskowe czy też inne determinanty, znajdzie odbicie tu w województwie śląskim w decyzjach lokalizacyjnych inwestorów, w polityce przestrzennej samorządów lokalnych, w wyborach mieszkańców odnośnie kształtowania przestrzeni prywatnych i publicznych” – dodaje dr Trząski.

Realizacja foresightu miała na celu zaangażowanie licznych aktorów rozwoju regionalnego w usystematyzowane prace nad znalezieniem odpowiedzi na pytanie o to, co należy zrobić w sferze polityki przestrzennej województwa już teraz, aby uniknąć błędów o długoterminowych konsekwencjach dla użytkowania terenu? Autorzy projektu – poza opracowaniem licznych analiz szczegółowych – podjęli się także zadania dokonania syntezy najważniejszych ustaleń i rekomendacji. Przybrała ona postać długookresowych celów ogólnych polityki przestrzennej regionu oraz zasad, którymi należy się kierować tworząc lub realizując politykę przestrzenną.

Wskazano na cztery cele:

- A. Zapewnienie ciągłości, spójności i dostępności systemu przyrodniczego województwa
- B. Zapewnienie powszechnej dostępności i dobrej jakości infrastruktury transportowej i przesyłowej
- C. Zapewnienie zwartej i wielofunkcyjnej struktury nowej zabudowy, w tym podmiejskiej
- D. Pełne wykorzystanie przestrzeni i zapewnienie zwartości terenów aktywności ekonomicznej

które odniesiono bezpośrednio do czterech form użytkowania terenu: terenów przyrodniczych, terenów integracji przestrzennej, terenów osadnictwa miejskiego i wiejskiego oraz terenów aktywności ekonomicznej. Następnie dokonano dekompozycji celów, formułując zestaw działań do podjęcia, właściwe podmioty działań oraz obszary województwa, w których działania te powinny zostać podjęte. Pełne opracowania w tym zakresie przedstawiono w monografii podsumowującej doświadczenia projektu.

Założone cele mogą zdaniem autorów projektu zostać osiągnięte pod warunkiem stosowania się do następujących zasad gospodarowania przestrzenią i użytkowania terenu:

1. Przestrzenią należy gospodarować oszczędnie.
2. Kompozycje przestrzenne i systemy techniczne mają być trwałe.
3. Otwarte tereny zielone i wody są pełnoprawnymi formami użytkowania terenu i stanowią zielono-niebieską infrastrukturę regionu a nie rezerwę pod inwestycyjną pod infrastrukturę techniczną.
4. Nie wolno dopuszczać do wyłączenia terenów z użytkowania.
5. Wybierając teren pod inwestycję w infrastrukturę techniczną należy preferować tereny już uprzednio zagospodarowane (poprzemysłowe, pozurbanizowane) a nie tereny zielone.
6. Decyzje o zmianie użytkowania terenu należy podejmować ostrożnie aby nie utracić wartości przestrzeni.
7. Wszystkie systemy (transportowy i przesyłowy, przyrodniczy, mieszkaniowy i aktywności gospodarczej) mają być ciągłe przestrzennie i w sposób uporządkowany się przenikać.

8. Strefa mieszkaniowa i strefa aktywności gospodarczej mają mieć zwartą strukturę a wielkość strefy musi być kompromisem między opłacalnością ekonomiczną i wymogami kształtowania przyjaznej przestrzeni.
9. Struktury właściwe dla docelowego użytkowania terenu (miasta, strefy aktywności gospodarczej) należy wprowadzać od początku, w miarę rozwoju zabudowy.
10. Granice jednostek przestrzennych mają być czytelne aby połączyć indywidualną tożsamość z ponadlokalną spójnością.

Przestrzeganie tych zasad ma pomóc w zapewnieniu trwałego, korzystnego dla społeczności województwa użytkowania terenu i w kształtowaniu ładu przestrzennego. Same zasady nie zależą od wariantu przyszłości, natomiast znaczenie świadomego ich wdrażania będzie tym większe, im trudniejsze będą okoliczności gospodarcze, polityczne, społeczne, środowiskowe z którymi przyjdzie się zmierzyć społeczności województwa.

O tym, że prowadzenie prac studialnych tego typu jest istotne dla współczesnego biznesu oraz władz publicznych przekonuje prof. Florian Kuźnik, kierownik Katedry Badań Strategicznych i Regionalnych UE w Katowicach. „Myślenie scenariuszowe, foresightowe od lat jest już uznaną metodą wykorzystywaną zarówno przez duże korporacje jak i przez rządy krajów o dynamicznie rozwijającej się gospodarce” – podkreśla profesor. „Foresight nie jest ani testem na wyobraźnię, ani zachętą do przedstawiania listy pobożnych życzeń”.

Dowodem na prawdziwość tego stwierdzenia były wypowiedzi ekspertów i publiczności, podczas panelu dyskusyjnego, który wieńczył realizację projektu. Debata podjęli: Ewa Burchat-Błachuta – Zastępca Dyrektora Wydziału Planowania Strategicznego i Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, prof. Krzysztof Gasidło – kierownik Katedry Urbanistyki i Planowania Przestrzennego Wydziału Architektury Politechniki Śląskiej, prof. Zbigniew Kamiński Dziekan Wydziału Architektury Politechniki Śląskiej, prof. Florian Kuźnik oraz dr Leszek Trząski. Zdaniem przedstawicielki władz samorządowych wyniki foresightu znajdą zastosowanie w pracach nad aktualizacją planu zagospodarowania przestrzennego województwa śląskiego, a także w opracowywaniu założeń polityki miejskiej regionu. Przedstawiciele świata nauki

podkreślali z kolei efekt wzajemnego uczenia się, poznawania różnych stanowisk i opinii. Wielokrotnie padały stwierdzenia o tym, że jeszcze nigdy nie udało się – i to bez presji np. ustawowej – w tak wieloaspektowym podejściu dokonać oglądu kwestii związanych z kształtowaniem zagospodarowania i użytkowania terenów. Często wracano także do potrzeby kształtowania społecznej świadomości spraw przestrzennych. Teza, iż dobra przestrzeń dobrze kształtuje inne sfery życia społecznego i gospodarczego stała się niemalże motywem przewodnim dyskusji, która jednocześnie dotykała kwestii wyzwań związanych z tzw. „rozlewaniem” się miast, presji na tereny o wysokiej wartości przyrodniczej, współgrania interwencji administracyjnej z mechanizmami rynkowymi i społecznościami oraz zagadnień realizacyjnych planowania przestrzennego.

„Oczywistym jest, że na wiele pytań nie potrafiliśmy znaleźć jednoznacznej odpowiedzi” – komentował wyniki prac prof. Zbigniew Kamiński. Jeszcze gorzej byłoby jednak jego zdaniem, gdyby te pytania w ogóle nie padły. Jak dodaje: „taki zresztą jest sens metody scenariuszowej by umieć wariantowo ocenić przyszłość, która nas czeka.”

Marcin Baron